

Considerații privitoare la galeria de portrete a Muzeului Universității din Iași

SORIN IFTIMI

Cuvinte cheie: galerie de portrete, donații, patrimoniu muzeal

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – clădită pe tradiții mai vechi – a fost întemeiată în 1860, fiind considerată cea dintâi instituție românească de învățământ superior. Prestigiul său a fost clădit pe valoarea profesorilor care au ilustrat catedrele „Almei Mater Iassensis”. Aceștia au oferit modele academice demne de urmat. Pentru a-i onora pe înaintași a apărut ideea alcătuirii unui „Pantheon” al Universității ieșene. Inițiativa înființării unei galerii de portrete a aparținut istoricului A. D. Xenopol, pe când era rector al Universității (1899-1901). Se știe că până în luna octombrie 1901 s-au adunat „50 de portrete, dintre care 15 au fost și fotografiate”. Nu se cunosc detalii despre această serie de portrete și nici care a fost soarta lor. Probabil că ele erau doar litografiile sau fotografiile, o culegere de chipuri și nu o serie de portrete de șevalet. Acest proiect se dorea a fi o galerie a profesorilor Universității, figuri ilustre care au jalonat evoluția instituției.

Bazele actualei galerii de portrete a Universității din Iași au fost puse în anul 1909, prin generoasa donație a colonelului Constantin Langa, fostul primar al orașului Iași (1891-1892)¹. Portretele de șevalet care alcătuiesc donația au fost pictate de C. D. Stahi, ceea ce le asigura valoarea artistică, dar și uniformitatea convenită unei asemenea galerii. Un studiu special asupra portretelor lui Stahi de la Universitate a fost publicat în 1971, de Emilia Armeanu². Nucleul acestei galerii s-a constituit ca o inițiativă particulară, în afara cadrului Universității, fiind concepută ca un Pantheon național (care putea decora și sala de consiliu a Primăriei, de exemplu) și nu doar ca o galerie a profesorilor Universității. În timp, s-a încercat o adaptare a acestei colecții la necesitatea Universității de a-și ilustra propria istorie.

¹ „Lt. colonelul C. Langa”, în *Opinia*, Iași, anul VII, nr. 1047, din 26 iunie 1910.

² Emilia Armeanu, „Portrete inedite de C.D. Stahi din colecția Universității Al. I. Cuza din Iași”, în *Comunicări Științifice*, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Institutul Pedagogic, 1971, p. 270.

C. D. Stahi (1844-1920) era cel mai de seamă pictor din capitala Moldovei, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, fiind considerat un artist talentat, conștiincios, bine pregătit și laborios³. Stilul său este marcat de academismul münchenez, în urma studiilor de șapte ani făcute de artist în capitala Bavariei. Stahi a ajuns, la maturitatea sa artistică, directorul Școlii de Arte Frumoase din Iași, între anii 1892 -1902, fiind succesorul lui Gh. Panaiteanu-Bardasare.

Portretistica ocupă un loc important în creația lui Stahi, atât ca număr de lucrări, cât și ca nivel artistic. În jurnalul său, redactat în 1909, artistul precizează că a pictat 154 de portrete originale și 31 de portrete copiate după mai mulți maeștri. Pictorul a mai trăit încă 11 ani, până în 1920, continuând să lucreze, așa că numărul portretelor rămase de la el este și mai mare⁴. Dintre cele 22 de portrete care se aflau în colecția Universității din Iași în 1971, doar trei sunt consemnate în jurnalul pictorului: Ioan Ciurea, Ștefan Vârgolici și Petru Poni. Faptul este surprinzător, deoarece acesta pictase până atunci nouă dintre portretele aflate în prezent în colecția Universității (la care se adaugă alte șase portrete, pictate chiar în 1909). Valentin Ciucă aprecia la peste 50 numărul portretelor pictate în perioada 1909-1920⁵; astfel, totalul portretelor realizate de Stahi în întreaga sa carieră poate fi evaluat la circa 200.

Privitor la stilul pictorului, Emilia Armeanu observa „ca o trăsătură generală, care se desprinde cu pregnanță, caracteristică de altfel întregii creații, este pasiunea pentru un desen minuțios, de o exactitate fotografică. Stahi redă cu meticulozitate, adesea excesivă, toate detaliile, fără nici o selecție sau putere de sinteză și simplificare expresivă, adevărat *trompe l'oeil*. Culoarea este așternută cu mîgală, în pensulații mărunte, urmărindu-se conștiincios imitarea naturii. Acestea sunt, de fapt, particularitățile specifice tehnicii müncheneze, pe care Stahi a folosit-o cu consecvență, deși unii dintre contemporanii săi, mai receptivi la înnoirile de limbaj tehnic introduse de artiștii moderni, după afirmarea impresionismului, o consideră depășită”⁶.

³ Din bibliografia privitoare la opera pictorului C. D. Stahi pot fi citate următoarele lucrări: Heana Zară, *G. Panaiteanu-Bardasare și C. D. Stahi*, București, Monitorul Oficial, 1937; Maria Hatmanu, *Constantin D. Stahi (1844-1920). Catalog*, Muzeul de Artă Iași, 1971; Valentin Ciucă, *Constantin D. Stahi*, București, Editura Meridiane, 1983, 60 p + 20 planșe; Maria Hatmanu, „Actualitatea lui C. D. Stahi”, în *Cronica*, Iași, 1995, 30, nr. 17, p. 12; „Viața și activitatea pictorului Constantin D. Stahi scrisă de el însuși, pe când era în etate de 60 de ani”, (partea I), text transcris de Maria Hatmanu, editor Cristian Livescu, în *Antiteze. Revistă de literatură și artă*, seria III, anul XX, 2010, nr. 2, p. 11-24; Cristian Livescu, „C. D. Stahi, pictor, profesor”, în *loc. cit.*, p. 25-29.

⁴ Emilia Armeanu, *op. cit.*, p. 255.

⁵ Valentin Ciucă, *Constantin D. Stahi*, p. 16.

⁶ Emilia Armeanu, *op. cit.*, p. 255.

S-a arătat că Stahi a realizat portrete după natură, după alte portrete mai vechi și după fotografii sau chiar după medalii. „Cele mai izbutite lucrări sunt, desigur, cele în care modelul a participat la mai multe ședințe de pozat. Celelalte sunt compuneri oneste, prin exactitate figurativă, impresionează prin meșteșug, dar păcătuiesc prin lipsa unor sugestii analistice mai ample (...). Multe dintre aceste portrete sunt ocazionale, festive, comandate. Altele sunt rodul unei îndelungi observații”⁷. Tehnica folosită cu predilecție este aceea a clarobscurului; lumina este distribuită în mod egal pe chip și pe mâini. Vestimentația este tratată cu atenție, rămânând, totuși, într-un plan secundar față de figuri.

Portretistica lui C. D. Stahi trebuie să fie abordată diferențiat pentru a fi evaluată așa cum se cuvine. Formația müncheneză a pictorului era cea mai bună recomandare pentru realizarea portretelor de tip efigie, așa cum sunt cele de la Universitate. Execuția acestora este exactă, minuțioasă, de o tehnică foarte bună. Chiar etichetele limitative care i-au fost aplicate de-a lungul vremii – acelea de „pictor academist”, „pictor de imitație” – îl recomandau pentru acest gen de comenzi. În universul portretului artistic, C. D. Stahi este mai creativ și mai rafinat, dând măsura adevăratei sale valori. Dar acel Stahi trebuie căutat în altă categorie de portrete, făcute după natură, bine reprezentată în colecțiile Muzeul de Artă din Iași.

În 1971, colecția de portrete a Universității ieșene număra 32 de portrete, dintre care 22 erau pictate de C. D. Stahi, între anii 1885 și 1911⁸. Emilia Armeanu face referire, în studiul său, la doar 12 dintre acestea, pe care le-a considerat mai importante atât din punct de vedere documentar, cât și artistic: Ștefan cel Mare, Vasile Lupu, Grigore Al. Ghica, Elena Cuza, Gh. Săulescu, I. M. Melik, Petru Poni, Ștefan Vârgolici, Spiru Haret, Ioan Th. Burada, Carol Davila, Vasile Adamachi. Astăzi în colecția Muzeului Universității mai sunt doar 17 dintre portretele realizate de Stahi.

Donatorul portretelor realizate de C. D. Stahi este colonelul Constantin Langa. Acesta a fost un personaj însemnat pe scena politicii locale, ajungând și primar al orașului Iași, în anul 1882. El este și ctitorul vechii Școli Generale de la Miroslava, unde își avea reședința de vară. Este surprinzător faptul că o colecție de portrete de asemenea dimensiuni a fost inițiată de un particular și nu de o instituție publică (Primărie, Universitate ș.a.). Potrivit datelor inscripționate pe aceste lucrări, începuturile colecției colonelului Langa datează

⁷ Valentin Ciucă, *op. cit.*, p. 22-23.

⁸ Emilia Armeanu, *op. cit.*, p. 253. Astăzi în colecția Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași mai sunt doar 18 dintre portretele realizate de C. D. Stahi.

din anul 1885, când a fost făcută prima comandă către C. D. Stahi. Efortul de a constitui această galerie de personalități a durat vreme de 35 de ani, fiind susținut doar prin cheltuieli din veniturile proprii, asigurate de moșia Miroslava, de lângă Iași.

Constantin Langa și-a început demersul de a dona Universității colecția sa de portrete în prima zi a anului 1909. Actul de donație purta chiar titlul de „Un dar de anul nou 1909, Universității din Iași”. Prin documentul respectiv colonelul Langa arăta că deține 28 de portrete în ulei pictate de C. D. Stahi, reprezentând personalități istorice ale României. Posesorul își manifesta dorința de a dona aceste tablouri Universității pentru a fi expuse permanent în *Sala Pașilor Pierduți* („sala cea mare de jos”). Deoarece în acea sală exista spațiu pentru un număr mai mare de tablouri, Langa se angaja să comande pictorului C. D. Stahi încă 22 de portrete „ale celor mai aleși bărbați din România”.

În actul de donație, Constantin Langa arăta: „Domnule Rector, cu mare bucurie ofer această galerie de tablouri Universității din Iași, care față de ilustrele figuri ce o va compune și față de talentul artistic bine cunoscut al d-lui pictor C. Stahi, va fi o podoabă a acestei Universități a Iașului; și cu atât mai mult mă voi bucura de acest dar ce și eu îl ofer Universității din Iași, întrucât atât Domnii Profesori Universitari înzestrați cu acele mai înalte științe, cum și chiar tinerii studenți ce au a frecvența Universitatea vor avea înaintea lor aceste marcante figuri istorice din România. Ofer, dar Domnule Rector, această galerie de tablouri Universității din Iași pentru totdeauna, fără nici o condițiune alta decât numai ca să fie primite cu aceeași bucurie cu care și eu o ofer, și că întotdeauna ea va fi păstrată și bine îngrijită”⁹ (Anexa I).

În afara scrisorii oficiale de donație mai există o epistolă amicală adresată de Constantin Langa rectorului, care începe cu formula „Salutare Amice D-le Bogdan!”¹⁰. Din această scrisoare, redactată la 3 ianuarie 1909, donatorul vorbește despre „Portretele acele ce astăzi sunt în salonul meu (de la Miroslava, n. ns.) în număr de 28”¹¹. Între acestea erau portretele regelui Carol I și ale domnitorilor Ștefan cel Mare, Vasile Lupu, Grigore III Ghica, Grigore Al. Ghica. Urmau o serie de oameni politici de seamă, șefi de guvern, miniștri, ambasadori, dintre care unii avuseseră legături și cu învățământul universitar: Ion Brătianu, M. Kogălniceanu, C. Negri, D. A. Sturdza, Manolache Costache-Epureanu, V. Alecsandri, Petru Poni, Spiru Haret, Lascăr Catargi, Anastasie Panu, N. Gane, Gh. Asachi, Gh. Săulescu, Dimitrie Gusti, Alexandru M.

⁹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (în continuare SJANI), Fond personal „Gh. Băileanu” (comunicat de Vasilica Asandei prin domnul Bogdan-Petru Maleon).

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

Șendrea, mitropoliții Veniamin Costachi și Iosif Naniescu, dr. Anastasie Fătu, dr. Ludovic Russ senior, Ioan Ciurea. Acestora li se adăuga și un autoportret al pictorului C. D. Stahi. Tabloul cu numărul 28 era un portret al colonelului Langa.

Restul de 22 de portrete nu erau încă pictate, ci doar comandate de colonelul Langa pictorului C. D. Stahi, care avea obligația, potrivit contractului, de a le isprăvi până în luna mai a anului 1910. Lista personalităților care urmau a fi portretizate fusese întocmită tot de colonelul Langa. Aceasta avea puține legături cu lumea universitară ieșeană, cuprinzând următoarele nume: principele Ferdinand I și principesa Maria; domnitorii Moldovei Bogdan-Dragoș, Alexandru cel Bun, Petru Rareș, Mihai Viteazul („Bravul”) și Constantin Brâncoveanu; episcopul Melchisedec Ștefănescu; prim-miniștrii precum gen. Em. Florescu, gen. Gh. Manu, Ion Ghica prințul de Samos, P. P. Carp; Dimitrie Cantacuzino, fondatorul Spitalului Cantacuzino-Pășcanu din Tătărași, generalul dr. Carol Davilla, Titu Maiorescu, V. Adamachi mare filantrop, V. Pogor, Ioan Kalinderu, președintele Academiei, Scarlat Pastia, fost primar și președinte al Camerei, Ioan Constantin Agarici, fondatorul Școlii de Agricultură de la Moara Grecilor (jud. Vaslui); Ioan Bogdan „fost director al Băncii, Sucursala Iași”.

În finalul scrisorii se adăuga că, pe lângă aceste 50 de portrete promise: „dacă va mai fi loc încă pentru 10 tablouri și dacă și eu voi putea pune în lucrare formarea galeriei cu un nr. total de 60 tablouri voi face cunoscut Dv. și în acel caz, vom chibzui: cine anume vor fi cele zece persoane” (Anexa II).

*

Comparând listele donației din 1909 cu lista lucrărilor de C. D. Stahi existente astăzi în Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, putem face câteva constatări interesante, după cum vom vedea. În 1971, colecția Universității cuprindea 22 de portrete realizate de C. D. Stahi, iar astăzi doar 18¹². Parcurgând lista inițială a donației colonelului Langa, constatăm că doar șapte-opt lucrări din cele 27 se mai află astăzi la Muzeul Universității¹³. Acestea sunt următoarele: Vasile Lupu (?), domnitorul Grigore Al. Ghica, Manolache Costache-Epureanu (1891), Petru Poni (1903), Spiru Haret (1906), Gh. Săulescu (1888), Anastasie Fătu (f.a.) și Ioan Ciure (1886). Alte câteva din această listă, vreo șapte, pot fi regăsite în patrimoniul diverselor instituții ieșene, unde au ajuns, probabil, în urma unor schimburi sau redistribuiri din vremuri mai noi. Portretele domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1887) și al doamnei Elena Cuza (1909) sunt astăzi la Muzeul de Istorie Naturală al Universității, fiind expuse în

¹² *Ibidem*.

¹³ SJANI, Universitatea Iași, Rectorat, Dosar 734/1908-1909, f. 41.

sala destinată Unirii de la 1859. Mai multe dintre acestea au ajuns la Muzeul de Artă din Iași. Acolo se află portretul original al domnitorului Vasile Lupu (1894), cel de la Universitate fiind o copie, nesemnată de C. D. Stahi. Tot la Muzeul de Artă se găsește portretul mitropolitului Iosif Naniescu¹⁴. În privința portretului lui Anastasie Fătu, Muzeul Universității posedă un exemplar nesemnat și nedatat, care este, probabil, o copie. Exemplarul original, semnat și datat în 1891, se află la Muzeul de Artă¹⁵. Mai mult, un al treilea exemplar, datat tot în 1891, a fost semnalat în colecția particulară a Anei Stăhiescu¹⁶.

Portretele unioniștilor Mihail Kogălniceanu, Manolache Costache-Epureanu, Costache Negri și Vasile Alecsandri fac parte din colecția Muzeului Unirii din Iași. Este greu de spus dacă sunt chiar exemplarele provenite de la Universitatea din Iași. Pentru Costache Negri și Vasile Alecsandri există două portrete semnate de Stahi și în patrimoniul Muzeului Literaturii Române din Iași, ambele datate în 1887¹⁷. Autoportretul lui C. D. Stahi, din finalul primei liste, probabil că este cel datat în 1908, aflat astăzi la Muzeul de Artă din Iași sau o lucrare identică¹⁸. Multe dintre portretele realizate de C. D. Stahi, aflate astăzi la Muzeul de Artă, provin de la vechea Pinacotecă a Academiei ieșene, din familia pictorului sau au fost achiziționate de la diverși particulari, fără a exista indicii că au fost aduse de la Universitate.

Nu suntem în măsură să arătăm astăzi unde au ajuns alte portrete pictate de C. D. Stahi din prima donație a colonelului Langa: Ștefan cel Mare (1888), Grigore III Ghica, Ion Brătianu, D. A. Sturdza, Lascăr Catargi, Nicolae Gane, Gheorghe Asachi, Dimitrie Gusti, Veniamin Costachi și dr. Ioan Russ senior. Unele s-ar mai putea afla încă distribuite prin diverse instituții ieșene. Un portret al lui Gheorghe Asachi iscălit de C. D. Stahi se găsește în colecția Muzeului de Artă din Iași, însă pare să nu facă parte din această serie, fiind conceput pe un câmp oval¹⁹.

¹⁴ *Portretul Mitropolitului Iosif Naniescu*, Muzeul de Artă din Iași, inv. 273.

¹⁵ *Portretul lui Anastasie Fătu*, 1891, Muzeul de Artă din Iași, inv. 234.

¹⁶ Valentin Ciucă, *op. cit.*, anexa.

¹⁷ Un alt exemplar al portretului lui Vasile Alecsandri, realizat de C. D. Stahi, foarte uzat, se află în depozitul Muzeului Teatrului din Iași. Mulțumesc doamnei Oana Melinte pentru informațiile privitoare la lucrările atribuite lui C. D. Stahi, aflate în colecțiile Muzeului Literaturii Române din Iași, precum și la filialele acestuia.

¹⁸ Probabil identic cu *Autoportretul* pictorului la 64 ani, Muzeul de Artă din Iași inv. 477. Un autoportret al lui Stahi, la vârsta de 30 de ani, se află în colecția aceluiași Muzeu, inv. 221. Vezi și Valentin Ciucă, *op. cit.*, p. 45-47. Alte autoportrete ale lui C. D. Stahi se află în colecțiile Muzeului de Artă din Botoșani, Muzeului Național de Artă a României, București. Aceștia li se adaugă un portret-xilografură aflat la Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de stampe.

¹⁹ C. D. Stahi, *Gheorghe Asachi*, Muzeul de Artă Iași, inv. 231; semnat stânga-mijloc, nedatat. Pe verso se află inscripția „Gheorghie Assaky născut la Herța în 1788 1 Martie, mort în

Din lista suplimentară de 22 de portrete, care urmau să fie pictate de C. D. Stahi, nu toate au fost realizate cu adevărat, deși termenul era 1910-1911. Oricum, nu toate apar pe o altă listă, din 1913, în care sunt înșiruite portretele, în ordinea în care urmau să fie etalate în „Sala Pașilor Pierduți”. Alexandru cel Bun și Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu au fost pictate, dar cu întârziere, după 1913. În schimb alte portrete din acea listă virtuală se pare că nu au mai fost pictate niciodată, deoarece nu mai apar în nici un fel de evidențe ulterioare: Petre Carp, Vasile Pogor, Ioan Constantin Agarici, dr. Ioan Bogdan.

Mai multe lucrări din actuala colecție a Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, deși semnate de C. D. Stahi, nu se regăsesc pe lista donației pe care colonelul Langa o făcea Universității la 1909. Aceasta înseamnă că ele au ajuns la Universitate pe alte căi decât donația amintită, dar la o dată foarte apropiată. Câteva dintre ele au fost primite înainte de 1913, regăsindu-se pe lista celor expuse atunci în Sala Pașilor Pierduți²⁰. Este vorba despre Nicolae Flevea (1911), Emil Costinescu (1911), Ion Th. Burada (1911) și Carol Davilla (1911). Alte două portrete, prezente astăzi în colecție, nu se regăsesc pe lista amintită, ceea ce înseamnă că au intrat în colecție mai târziu: portretele lui Ștefan Vârgolici (1898) și Ioan Melik (1900).

Cu prilejul donației din 1909, colonelul Langa amintea de un portret al său, pictat de C. D. Stahi, pe care ezita să îl adauge pe lista celor destinate Universității, alături de portretele unor mari personalități, lăsând această decizie delicată la aprecierea conducerii acestei instituții. Donatorul mai arăta că, oricum, nu va putea ceda portretul pe care îl avea deja, pentru că acesta îl înfățișa la o vârstă mai tânără și că se cuvenea să comande lui Stahi un alt portret, în care să apară cu etatea sa din momentul acela. În fruntea listei din 1913 – în care sunt enumerate portretele ce urmau a fi expuse în „Sala Pașilor Pierduți” – apare, totuși, un portret al colonelului Constantin Langa. În colecțiile ieșene se cunosc două portrete ale donatorului, dintre care unul se află, în prezent, la Muzeul de Artă Iași²¹, iar celălalt în colecția Casei Universitarilor²². Cel mai probabil, în expoziția amintită figura portretul realizat în 1910, ajuns ulterior la Muzeul de Istorie a Artei, cel de la Casa Universitarilor, semnat și datat în 1914, fiind o replică de autor. Totuși, din cele scrise de colonelul Langa în actul de donație, reiese că mai exista și un al treilea portret pe care i-l făcuse C. D. Stahi, cu mult înainte de 1909, în care el arăta mult mai tânăr.

Iassy la 1869 Noiembrie 12”.

²⁰ SJANI, Universitatea Iași, Rectorat, Dosar 807/1913, f. 27.

²¹ C. D. Stahi, *Colonelul Constantin Langa*, datat 1910, Muzeul de Artă Iași, inv. 260.

²² Mulțumim domnului economist Mihai Purcariu pentru amabilitatea cu care ne-a permis studierea și fotografierea portretului col. Constantin Langa, aflat în patrimoniul Casei Universitarilor.

*

Un interesant document grafic este schița din 1913, care înfățișează modul în care urmau să fie așezate portretele în „Sala Pașilor Pierduți” (Anexa IV). Trebuie avut în vedere contextul acelor ani: atunci se pregătea aniversarea jubileului Universității (1860-1910); în fața instituției se amplasa statuia lui M. Kogălniceanu, care este o statuie de ctitor, ilustrând rolul acestuia în fundarea Universității ieșene.

„Sala Pașilor Pierduți” nu era o simplă sală goală și nu se cerea neapărat mobilată cu tablouri. În eleganța ei de marmură, cu acustica impresionantă, era monumentală și suficientă sieși, producând o vie impresie celor care îi călcau pragul. A fost preferată însă amenajarea acestui hol monumental, ca spațiu de reprezentare. Prin schița amintită avem o imagine privitoare la amenajarea Universității pentru acest însemnat eveniment.

Se arată că pe pereții din capetele holului existau două lucrări de mari dimensiuni, astăzi dispărute. În partea dreaptă era amplasată lucrarea *Alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 24 ianuarie 1859*, iar în partea stângă se afla *Inaugurarea Universității, la 26 octombrie 1860*. Acestea au fost pictate de George Demetrescu Mirea²³, unul dintre cei mai înzestrați pictori ai epocii, căruia i-au fost încredințată și realizarea portretelor mari ale regelui Carol I și reginei Elisabeta, din interiorul Aulei Universității. Celelalte portrete regale, amintite în listă ca fiind pictate de C. D. Stahi, flancau intrarea în Aula Universității, la exterior: în partea dreaptă regina Elisabeta și regale Carol I, iar în partea dreaptă principesa Maria și principele moștenitor Ferdinand²⁴.

Este interesant că, în această formulă, au fost expuse la Universitate câteva portrete semnate de C. D. Stahi care nu se regăsesc pe lista lucrărilor donate de colonelul Constantin Langa. Acestea sunt portretele lui Ion T. Burada, Nicolae Fleva, Mihai Eminescu și Doamna Elena Cuza. Primele două lucrări se află și astăzi în colecția Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași²⁵.

*

Mai cunoaștem o listă a portretelor aflate în „Sala Pașilor Pierduți”, întocmită la 24 septembrie 1918, de către intendentul Universității și înaintată Rectorului: „Am onoarea a vă înainta alăturat un tablou de cadrele ce le-am

²³ Pentru acest artist, vezi Constantin Prodan, *Gheorghe Demetrescu-Mirea*, Biblioteca Ateneului Român, București, 1937; Theodor Enescu, *G. D. Mirea*, Editura Meridiane, București, 1970.

²⁴ SJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 807/1913, f. 27.

²⁵ *Ibidem*.

cules de pe Sala Mare, în număr de 58 de bucăți²⁶. Din document reiese că, la acea dată, portretele nu mai erau expuse în sala amintită, ci au fost strânse. Lista nu mai reflectă ordinea expunerii tablourilor, din moment ce ea a fost întocmită când acestea se aflau deja într-un depozit (Anexa VII).

Pe documentul acesta sunt puse două rezoluții de către rectorul Universității: „Am dat la Ateneul Tătărași 6 tablouri (1921)”; „căminul de fete 4 tablouri (1920)”. În cadrul listei, portretele redistribuite sunt însemnate cu câte o cruce; acestea sunt următoarele: 15. Alexandru cel Bun, 19. Costache Negri, 22. Gh. Asachi, 33. V. Alecsandri, 38. Veniamin Costachi, 39. Bogdan-Dragoș, 40. Ștefan cel Mare, 41. Constantin Brâncoveanu, 42. Petru Rareș, 45. Costache Negruzzi, 47. Mihail, 55. Alexandru Ioan Cuza, 58. Mihail Kogălniceanu. Probabil că de la instituțiile amintite și nu direct de la Universitatea din Iași au ajuns la Muzeul de Artă din Iași portretele lui Costache Negri, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și Mihai Eminescu. Portretul lui Alexandru Ioan Cuza a fost despărțit de portretul doamnei Elena Cuza, pentru mulți ani, cele două chipuri întâlnindu-se în expoziția de la Muzeul de Istorie Naturală, după cum am văzut²⁷. Portretele lui Alexandru cel Bun (1909) și Mihai Viteazul (1908) sunt amintite, la un moment-dat, ca aflându-se în colecția Muzeului Etnografic²⁸ din Iași, dar astăzi nu se mai află în patrimonial acestei instituții. Este greu de înțeles faptul că prima instituție de învățământ superior a țării a renunțat atunci, atât de ușor, la portretul lui Alexandru Ioan Cuza, întemeietorul Universității și chiar la portretul lui Mihail Kogălniceanu. O explicație ar fi aceea că, în anii respectivi, discursul privitor la începuturile instituției se schimbase, aceasta adoptând denumirea de „Universitatea Mihăileană”, prin raportare la Academia Mihăileană, întemeiată de domnitorul Mihail Sturdza, în 1835. Fapt curios, în galeria de portrete a Universității nu este amintit chipul lui Mihail Sturdza, deși modelul era la îndemână. Chiar C. D. Stahi realizase o copie a portretului domnitorului amintit, după originalul de Iosef August Schoefft, din 1837, aflat în posesia familiei Sturdza. Copia, foarte reușită, a ajuns în patrimoniul Pinacotecii publice (astăzi Muzeul de Artă din Iași).

Probabil că un număr de portrete realizate de C. D. Stahi au părăsit colecția Universității din Iași înainte de 1918, deoarece nu se mai regăsesc pe lista întocmită în anul amintit, cuprinzând tablourile care tocmai fuseseră strânse din „Sala Pașilor Pierduți”²⁹. Pe lista respectivă nu mai figurează portrete precum

²⁶ *Ibidem*, f. 97.

²⁷ Portretul din 1885 al lui Alexandru Ioan Cuza era dat dispărut de Valentin Ciucă, *op. cit.*, p. 56.

²⁸ *Ibidem*, lista anexă.

²⁹ SJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 878/1918, f. 97.

cele ale lui Grigore III Ghica vodă și Lascăr Catargi. Din aceeași înșiruire lipsesc portrete care se regăsesc astăzi în colecția Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dar care nu au fost expuse, probabil, în galeria amintită: profesorul Anastasie Fătu, profesorul Ioan Ciurea, Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu, ctitorul Spitalului din Tătărași și Vasile Adamachi „fondatorul burselor studențești la Iași”.

*

În cazul multora dintre personalitățile portretizate, C. D. Stahi nu a avut posibilitatea de a picta după natură, fiind nevoit să se servească de portrete mai vechi, după cum s-a arătat. Cercetând colecțiile publice din Iași, s-a putut ajunge la identificarea mai multor asemenea modele, care au servit pictorului pentru realizarea portretelor din Galeria Universității.

Portretul domnitorului Grigore Al. Ghica (1849-1856), are următoarea însemnare: „Dupre Livaditi copie de C. D. Stachi, 1885, Jassy” (fig. 1). Modelul după care a fost realizat acest portret poate fi identificat în colecțiile Muzeului de Artă din Iași. Este un portret „de aparat” al lui Grigore Al. Ghica³⁰. Această lucrare a făcut parte din vechea colecție a Academiei Mihăilene. Portretul a fost atribuit lui Nicolo Livaditi încă din vechime, deși nu este semnat și nici datat de pictor (fig. 29). Lucrarea originală nu este un bust, ca cel de la Universitate, ci o compoziție mai amplă, personajul fiind reprezentat până la genunchi (*mi-jambe*).

Un alt portret a cărui „genealogie” poate fi limpezită este cel al lui Gheorghe Săulescu (1799-1875), filolog și arheolog, fost profesor la Academia Mihăileană. După cum arată chiar însemnarea făcută de pictor pe tablou, acesta este copia unei lucrări mai vechi: „După Stawschi. Copie de C. D. Stahi, Iași, 1888” (fig. 3). Se cunosc astăzi puține lucrări datorate lui Ludovic Stawski, majoritatea aflate în colecția Muzeului de Artă din Iași. Printre acestea nu se păstrează și modelul invocat de Stahi. Un portret al lui Gheorghe Săulescu, foarte asemănător cu cel din colecția Muzeului Universității, a fost publicat de N. A. Bogdan, în monografia orașului Iași³¹ (fig. 30). Deasupra umărului drept al personajului portretizat, se află un ornament baroc, ce indică faptul că lucrarea înfățișată nu este cea de la Muzeul Universității; credem că reproducerea alb-negru este chiar lucrarea realizată de Ludovic Stawski, astăzi dispărută. În această imagine Săulescu apare ca un bărbat de 40 de ani, ceea ce înseamnă că

³⁰ Portretul domnitorului Grigore Al. Ghica, ulei pe pânză, 1,286/ 0, 945 m, Muzeul de Artă Iași, inv. 110.

³¹ N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1913, p. 475, fig. 506.

Stawski a realizat portretul pe la 1840. Am mai întâlnit o veche copie a aceluiași portret, aflată astăzi în colecțiile Academiei Române – Filiala Iași³². Lucrarea este semnată de pictorul Gheorghe Panaiteanu-Bardasare (1816-1900), primul director al Academiei de Arte Frumoase din Iași (fig. 31). Chipul este reprodus cu fidelitate, însă corpul, umerii, sunt disproporționat de mari. Lucrarea este încadrată în rama veche, originală, care este ea însăși o piesă remarcabilă.

Un portret prea puțin reușit este cel al lui „Dimitrie Pașcanu”, a cărui identitate a fost, practic, uitată³³. Este neîndoielnic faptul că lucrarea nu a fost făcută după natură, ci după o reprezentare de slabă calitate. Pe lucrare se află însemnarea: „Copie de C. D. Stahi, Jassy, 1909” (fig. 12). De fapt, este vorba despre logofătul Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu (1789-1862) cel care a construit, după 1850, spitalul din cartierul Tătărași, așezământ care îi poartă numele. Clădirea a fost înzestrată cu un paraclis, având hramul „Sfânta Treime”³⁴. Constantin Bobulescu arăta că „în paraclis s-au așezat și portretele ctitorilor, frumos zugrăvite pe pânză, adică al lui Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu, al soției sale Pulheria și alte trei, dintre care bănuiesc a fi unul al lui Vasile Beldiman, altul al lui Iordache Beldiman, precum și al lui Mihail Pașcanu”³⁵. Dintre toate portretele amintite, doar cel al lui Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu se mai păstrează astăzi, celelalte fiind iremediabil pierdute. Această lucrare anonimă este, fără îndoială, modelul folosit de C. D. Stahi pentru portretul din colecția Universității. Lucrarea originală nu este un bust, ci îl înfățișează pe logofăt până la jumătate, portretul fiind înscris într-un oval (fig. 32). Stahi a avut șansa de a vedea tabloul și de a reproduce chipul personajului înainte ca acesta să fie desfigurat de gloanțe, în timpul războaielor mondiale, după cum poate fi văzut astăzi. Lucrarea originală nu este prea reușită, fapt care s-a transmis și în varianta realizată de Stahi. Un alt portret al aceluiași Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu, păstrat până astăzi, este tabloul votiv al bisericii Tălpăleri din Iași, veche ctitorie a Cantacuzinilor³⁶. Această biserică a fost folosită ca paraclis al Academiei Mihăilene, care se afla în imediata apropiere. În portretul amintit ctitorul este reprezentat împreună cu soția sa, Pulheria Beldiman, ținând în mâini

³² Portretul se află la sediul Centrului de Istorie și Civilizație Europeană din Iași, în biroul istoricului Gheorghe Buzatu și al doamnei arheolog Stela Cheptea.

³³ În vechile liste este consemnat ca „Dimitrie Constantin Pașcanu” (sic!), în loc de Cantacuzino-Pașcanu.

³⁴ Pentru *Paraclisul spitalului Pașcanu, cu hramul Sfintei Treimi*, vezi C. Bobulescu, *O viață trăită, viața de paraclise*, Chișinău, 1932, p. 144-146.

³⁵ *Ibidem*, p. 146.

³⁶ Vezi și Mihai-Bogdan Atanasiu, „Biserica Tălpăleri din Iași și ctitorii ei”, în *Monumentul*, XI/1, Iași, 2009, p. 28-31; portretul de la paraclisul Spitalului Pașcanu, fig. 9, p. 37; portretul votiv de la biserică Talpalari, fig. 3, p. 33, fig. 4, p. 33.

chivotul bisericii. Este o lucrare de mari dimensiuni, păstrată astăzi în depozitul de obiecte de patrimoniu al Mitropoliei Moldovei, de la Mănăstirea Golia. O notiță din partea dreaptă-jos a lucrării o atribuie pictorului Ioan Balomir³⁷. Chipul logofătului Dimitrie Cantacuzino este mai bine realizat în acest portret și ar fi fost mai bine dacă C. D. Stahi ar fi folosit acest model pentru varianta pictată de el.

În vechiul articol al Emiliei Armeanu, din 1971, se găsesc referințe privitoare la un portret al doamnei Elena Cuza, lucrare semnată „C. D. Stahi, 1909, Iassy” (fig. 35). Chipul doamnei a fost zugrăvit de Stahi la mulți ani după ce realizase portretul soțului ei, domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1887). Lucrarea nu se mai păstrează astăzi în colecția Muzeului Universității. Aceasta poate fi regăsită însă la Muzeul de Istorie Naturală, în sala dedicată Unirii de la 1859, încăperea în care Alexandru Ioan Cuza a fost ales candidat unic al Partidei Naționale. Modelul este celebrul portret realizat de Carol Popp de Szathmari, în 1864, litografiat apoi la Paris, în atelierul lui Rosé-Joseph Lemercier (fig. 34). În imaginea originală, doamna Elena era reprezentată ca figură întregă, în rochia sa cu crinolină. Portretul doamnei a fost realizat de Stahi cu prilejul jubileului, 50 de ani de la înfăptuirea Unirii Principatelor, în preajma realizării statuii lui Cuza. Elena Cuza fiind încă în viață, a jucat un rol simbolic în cadrul amintitei aniversări.

Portretul lui Alexandru Ioan Cuza este expus astăzi tot la Muzeul de Istorie Naturală al Universității din Iași (fig. 33). Tabloul conține însemnarea „C. D. Stahi, Iassy, 1887”. Principele este înfățișat în uniformă de colonel de lăncieri, pe care o purta atunci când a fost ales domnitor. Lăncierii din Moldova, cavaleria ușoară, purtau plastron roșu și fireturi argintii, spre deosebire de cei din Muntenia, care aveau plastronul alb și fireturile aurii. Uniforma respectivă a rămas în posesia colonelului Constantin Langa, iar acesta a donat-o Muzeului de Istorie Naturală din Iași. Ulterior a trecut în patrimoniu Muzeului Unirii din Iași, iar astăzi se păstrează în colecția Muzeului Național de Istorie a României din București³⁸.

³⁷ Lucrarea putea fi realizată prin 1830, deoarece Dimitrie Cantacuzino a rezidit biserica după marele incendiu din 1827, înzestrând-o cu toate cele necesare. În acest caz, logofătul ar trebui să apară în portret ca un bărbat în vârstă de 40 de ani. Bărbatul pare a fi însă mai în vârstă cu cel puțin zece ani, ceea ce ar data lucrarea prin 1840, când Ioan Balomir mai lucra încă la Iași.

³⁸ *Societatea Medico-Naturistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași (1830-1919)*, documente, scripțe și amintiri, culese și comentate de N. A. Bogdan, Editura Tehnopress, Iași, ediția II (anastatică), f.a., p. 48-49 (Tab. IV). Uniforma de colonel de lăncieri a domnitorului Alexandru Ioan Cuza se află astăzi la Muzeul Național de Istorie a României din București, inv. 81 326.

*

Ceea ce complică identificarea lucrărilor care au făcut parte din colecția Universității, dar au ajuns astăzi în patrimoniul altor instituții este faptul că, în mai multe cazuri, C. D. Stahi a realizat dublete sau chiar triplete identice, semnate și datate, în același an, sau în ani diferiți. Pentru a ilustra acest fapt este suficient să amintim faptul că în acest moment, la Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” se află două portrete identice ale profesorului Ion Ciurea (1878-1943), unul datat de pictor în 1886 (fig. 2), iar celălalt în 1891 (fig. 7). De asemenea, Manolache Costache-Epureanu are două portrete gemene, semnate de Stahi, unul aflat la Muzeul Universității și celălalt la Muzeul Unirii. Asemănătoare este situația portretului din 1911 al juristului Ioan Th. Burada, pentru care există un exemplar similar la Muzeul de Artă Iași, cu aceeași dată³⁹. Spiru Haret de la Universitate, portret datat în 1906, a fost reluat, aproape identic, într-un exemplar de la Muzeul de Artă⁴⁰. Un alt exemplu este portretul profesorului Petru Poni, datat în 1903, considerat a fi unul dintre cele mai reușite, realizate după natură. Ceea ce surprinde este fondul gri al tabloului, care face notă discordantă cu obișnuitul clarobscur al celorlalte portrete din serie (fig. 8). Un exemplar cvasi-identic, semnat și datat de pictor tot în 1903, este expus astăzi la Muzeul Poni-Cernătescu din Iași (fig. 33)⁴¹.

*

În afara seriei realizate de C. D. Stahi, colecția Universității cuprinde și alte portrete, care au fost pictate de diferiți autori. Multe dintre ele au intrat în colecție din vechime fiind menționate în schița expoziției din 1913⁴². Unele dintre aceste portrete se află și astăzi în galeria Muzeului Universității, precum Nicolae Ionescu, V. A. Urechia, Gh. Mârzescu. Altele se află în prezent într-o locație necunoscută: Tache Ionescu, Mitropolitul Pimen, Generalul Cernat, Petre Râșcanu, A. D. Xenopol, Costache Negruzzi.

Cel mai vechi dintre acestea pare a fi portretul rectorului Petru Suciu, lucrat cu mai puțină măiestrie. Bustul profesorului Suciu este amplasat într-un medalion oval. În partea dreaptă se distinge însemnarea: „Petru Suciu – Profesor

³⁹ *Portretul lui Ioan Th. Burada*, 1911, Muzeul de Artă Iași, inv. 263.

⁴⁰ *Portretul lui Spiru Haret*, 1916 (?), Muzeul de Artă Iași, inv. 271.

⁴¹ Portretul lui Petru Poni de la Muzeul „Poni-Cernătescu” face parte din patrimoniul Muzeului de Artă din Iași.

⁴² SJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 807/1913, f. 27.

de Dreptul Roman, Rector Universității de Iassy de la 1876-1880”. Lucrarea nu este semnată, așa încât pictorul rămâne necunoscut⁴³ (fig. 20).

Un alt portret nesemnat, deși de foarte bună calitate, a fost identificat de colegul Bogdan-Petru Maleon cu profesorul V. A. Urechia (fig. 21). Ceva mai puțin reușit este un alt portret, care îl reprezintă, probabil, pe profesorul Nicolae Ionescu, unul dintre fondatorii Universității, politician influent, ajuns chiar ministru de externe în unul dintre guvernele conduse de I. C. Brătianu (fig. 22)⁴⁴. Anonim este și portretul domnitorului Vasile Lupu, întemeietorul „Școalelor” din Moldova, expus astăzi în Muzeul Universității (fig. 19), dar acesta pare a fi o copie după lucrarea originală a lui C. D. Stahi, aflată la Muzeul de Artă din Iași.

Portretul lui Gheorghe Mârzescu, fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, înconfundabil prin impozanții săi favoriți albi, este semnat și datat „N. Craft, 1909” (fig. 23). În aceeași colecție se regăsesc și trei portrete semnate de pictorul Ilie Burghel (1874-1937). Primul este portretul profesorului Ioan V. Praja, unul dintre donatorii Universității ieșene. Lucrarea a fost realizată în 1909, aceasta având iscălitura pictorului în colțul din stânga jos (fig. 24). Ioan V. Praja a fost profesor de matematică la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași. Alături de acesta se află și „Portretul doamnei Praja”, pictat în anul 1910 (fig. 25). Prezența acestor portrete în colecția Muzeului Universității trebuie să aibă legătură cu donarea Universității din Iași a casei din Păcurari de către I. V. Praja, în 1928⁴⁵. Un alt portret semnat de Ilie Burghel este cel al profesorului Constantin Praja (1910), mult mai cunoscut prin activitatea sa culturală (fig. 26).

Remarcabil este și portretul profesorului Leon Cosmovici, realizat la 1915, de Gh. Popovici (1859-1933), președintele Academiei de Arte Frumoase din Iași (fig. 27). Deși în vechile liste apare un portret al lui A. D. Xenopol, acesta nu s-a păstrat. În colecția actuală există doar portretul lui A. D. Xenopol realizat în 1964 de pictorul Adrian Podoleanu, dar care nu pare a fi o realizare artistică remarcabilă⁴⁶. Potrivit unei însemnări de pe verso, această lucrare a fost achiziționată de la Galeria de Artă, la 28 decembrie 1964 (fig. 28).

⁴³ Portretul unui copil din familia Suci, realizat de C. D. Stahi, se află în colecția Muzeului de Artă Iași.

⁴⁴ Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, inv. 143 196.

⁴⁵ *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectoratul (1860-1944). Inventar arhivistic*, vol. I, întocmit de Dumitru Ivănescu și Rodica Eugenia Anghel, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1985, p. 233, nr. 1000; p. 260, nr. 1214.

⁴⁶ Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, inv. 73 423.

Concluzii

Colecția de portrete a Universității reunește astăzi portretele unor personalități care au ilustrat învățământul superior ieșean, ori au avut diverse merite în evoluția instituțională a „Almei Mater Iassiensis” (Anexa VIII). Deși reunește chipurile unor personalități însemnate ale mediului universitar, colecția ne apare ca o selecție subiectivă de figuri culturale, la fel de notabile fiind și absențele. Explicația acestui fapt constă în aceea că această galerie de portrete nu a luat naștere dintr-o inițiativă a Universității, ca un proiect bine articulat și finanțat din fondurile instituției, ci s-a bazat pe o importantă colecție particulară și pe donații ocazionale. Colecția colonelului Constantin Langa, inițiată prin 1885 și donată în 1909, a fost concepută ca o galerie de portrete care să reunească personalități ale vieții publice românești, din mediile politic și cultural, atât din Moldova cât și din Țara Românească. Erau figuri publice care ofereau modele demne de urmat pentru generațiile tinere. Această colecție nu a avut ca obiectiv ilustrarea unui „Pantheon” al Universității din Iași.

Galeria de portrete a Universității nu și-a păstrat conținutul său inițial, ci a cunoscut numeroase „ieșiri” și „intrări”, schimburi și redistribuiri, încă din anul 1920. Această circulație a tablourilor reprezintă un fenomen care merită să fie studiat în detaliu. Este o fluctuație cunoscută de majoritatea colecțiilor publice în perioada 1947-1989, fără a fi specifică doar colecției Muzeului Universității. Starea de conservare a portretelor din galeria Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași este una foarte bună, lucrările fiind restaurate recent; noul sediu al Muzeului le asigură bune condiții de conservare, protejându-le de factorii de risc majori, astfel încât acestea vor fi transmise în bune condiții generațiilor următoare.

Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași deține o bună parte din portretistica lui C. D. Stahi, 18 lucrări, mai mult decât oricare altă colecție publică din țară. Acest fond de lucrări va fi oricând obiect de studiu pentru toți specialiștii care vor explora opera pictorului C. D. Stahi sau evoluția artei portretului la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Pe lângă acestea, lucrările semnate de D. G. Mîrea, Gh. Popovici, Ilie Burghel, Adrian Podoleanu vor menține în viitor interesul istoricilor de artă.

Considerations Regarding the Gallery of Portraits Belonging to the Museum of the University of Iași

(Summary)

Keywords: gallery of portraits, donations, museum heritage

The collection belonging to the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași consists in portraits of personalities who illustrated the academic education in Iași or contributed to the evolution of the first higher education institution of the state. This gallery of portraits was not founded due to a well shaped project, financed by the institution, but was based on an important private collection and occasional donations. The collection of Colonel Constantin Langa, initiated about 1885 and donated in 1909, was conceived as a gallery of portraits of personalities of the Romanian public life, political and cultural, in Moldavia and Wallachia. This collection did not aim to illustrate a "Pantheon" of the University of Iași.

The gallery of portraits of the University did not keep its original content, but dealt with several "entries" and "outs", exchange and redistribution even since 1920. This fluctuation affected most of public collections during 1947-1989 and was not specific only to the collection of the Museum of the University. The conservation status of the portraits in the gallery is excellent, as the works have been recently restored; the new location of the Museum ensures proper conditions for conservation and protects them from major risk factors.

The Museum of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași holds many of the portraits by C. D. Stahi, 18 works, more than any other public collection in Romania. This collection will always be a subject of research for all those who will study the work of painter C. D. Stahi or the development of portrait art at the turn of the 19th and 20th centuries. In addition, works by D. G. Mirea, Gh. Popovici, Ilie Burgele, Adrian Podoleanu will maintain the interest of art historians.

ANEXE

I

Iași, în 3 ianuarie 1909

Salutare Amice Dle Bogdan,

Portretele acele ce astăzi sunt în salonul meu în număr de 28, sunt:

1. Majestatea sa Carol I, Regele României
2. Domnitorul Moldovei Ștefan cel Mare
3. Domnitorul Moldovei Vasile Lupu
4. Domnitorul Moldovei Grigore Ghica (decapitat la 1777)
5. Domnitorul Moldovei Grigori A. Ghica (de la 1850)
6. Domnitorul Moldovei și al Valahiei Alexandru Cuza
7. Domnul Ioan Brătianu fost Prim Ministru
8. Domnul Mihail Kogălniceanu fost Prim Ministru
9. Domnul Constantin Negrea fost Ministru Plenipotențial la Constantinopol
10. Domnul Dimitrie A. Sturza fost Prim Ministru
11. Domnul Manolache Costache Epureanu fost Prim Ministru
12. Domnul Vasile Alecsandri fost Ministru Plenipotențial la Paris
13. Domnul Petru Poni, Profesor Universitar și fost Ministru
14. Domnul Spiru Haret, actual Ministru
15. Domnul Lascăr Catargi fost Prim Ministru
16. Domnul Anastasie Panu fost în Locotenența Domnească
17. Domnul Nicolai Ganea, actual Primar al Iașului și fost Ministru
18. Domnul Gheorghii Asachi fost Profesor
19. Domnul Gheorghii Săulescu fost Profesor
20. Domnul Dimitrie Gusti, fost Profesor, Primar și Ministru
21. Domnul Alexandru Mihail Șendrea fost deputat și Prefect
22. I.P.S. Veniamin Costachi Mitropolit al Moldovei
23. I.P.S. Iosif Naniescu Mitropolit al Moldovei
24. Domnul Anastasie Fătu doctor fost Profesor Universitar și președinte al Camerei Deputaților
25. Domnul Doctor Rusu Senior fost Profesor Universitar
26. Doctor Ioan Ciurea Profesor Universitar
27. Pictor Constantin Stahi fost director al Pinacotecii din Iași și acel ce pictat toate tablourile de mai sus și acel ce va picta și portretele cealalte

Aceste 27 de tablouri de mai sus, dacă vor conveni Onor Senat Universitar, sunt la dispoziția Dv. Portretul meu nu l-am pus, căci nu știu dacă este cuviincios a figura între aceste ilustre personaje, rămâne ca Dv. să decideți. Și în tot cazul, nu îl pot da pe cel ce astăzi îl am. Dacă va fi primit voi face altul, cu etatea mea actuală. Iar acele 22 de tablouri cu care am angajat pe Dl. Pictor C. Stahi a lucra, sunt scrise pe contra-pagină.

L. Colonel C. Langa

Domniei Sale Dl. Gh. Bogdan, Rectorul Universității Iași

[Verso:]

Portretele, în număr de 22, date Dl. pictor C. Stahi de a le lucra sunt următoarele:

1. Majestatea sa Elisaveta Regina României
2. Alteța sa Regală Ferdinand, moștenitorul tronului
3. Alteța sa Regală Principesa Maria
4. Domnitorul Moldovei Bogdan Dragoș
5. Domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun
6. Domnitorul Moldovei Petru Rareș
7. Domnitorul Munteniei Mihaiu Bravul
8. Domnitorul Munteniei Constantin Brâncoveanu
9. P.S. Episcopul Melchisedec
10. Domnul General Emanoil Florescu, fost Prim Ministru
11. Domnul General Gheorghii Mano, fost Prim Ministru
12. Domnul Ion Ghica (Prinț de Samos), fost Prim Ministru
13. Domnul Petru Carp, fost Prim Ministru
14. Dimitrie Constantin [sic! Cantacuzino] Pașcanu, fondatorul Spitalului din Tătărași
15. General Doctor Davila Profesor Universitar
16. Titus Maiorescu Profesor Universitar, fost Ministru
17. Vasili Adamachi fondatorul burselor din Iași
18. Vasili Pogor fost Primar al Iașului
19. Ioan Kalinderu Președintele Academiei
20. Scarlat Pastia fost Primar și Președinte al Camerei
21. Ioan Constantin Agarici, fondatorul Școalei de Agricultură de pe moșia Moara Grecilor, județul Vaslui
22. Ioan Bogdan fost director al Băncei, Sucursala Iași

Aceste [sunt] tablourile date D-lui pictor C. Stahi de a le lucra, dator fiind ca până în luna Mai 1910 a da pictate gata – și care cu cele de pe contrapagină fac 49 – și dacă și al meu va ave loc fac 50.

Rămâne însă că dacă va mai fi loc încă pentru 10 tablouri și dacă și eu voi pute pune în lucrare formarea galeriei cu un N[r.] total de 60 tablouri voi face cunoscut Dv. Și în acel caz, vom chibzui: cine anume vor fi cele zece persoane.

Vă rog dară Domnule Bogdan, să bine voiți a-mi comunica și mie hotărârea Dv. dacă toate aceste figuri pot fi admise a complecta galeria

Primiți, vă rog, Dle Bogdan sincerele mele salutări.

L. Colonel C. Langa

DJAN, Fond personal „Gh. Băileanu” (comunicat de Vasilica Asandei prin domnul Bogdan-Petru Maleon).

II

Una Ianuarie Anul una mie nouă sute nouă.

Un dar de anul nou 1909, Universității din Iași.

Domnule Rector,

Am un număr de două zeci și opt de tablouri lucrate în oloiu de Dl. pictor Constantin Stahi și cari unile din ele reprezintă figuri istorice a Țării noastre, care să pot numi o fală a României, pe care cu bucurie le pun la dispoziția Dv., ca ele să fie puse în sala cea mare de jos a Universității noastre din Iași – și fiindcă în acea sală mai încap încă multe tablouri, și întru cât v-am văzut și pe Dv. dispus de a vedea acea sală încadrată cu cele mai însemnate figuri istorice, m-am angajat tot cu Dl. pictor C. Stahi de a mai lucra încă douăzeci și două de portrete ale celor mai aleși bărbați din România, după lista ce i-am încredințat, care, în totul, numărul să urcă la cinci zeci de tablouri, toate de aceeași mărime, lucrate în oloi, cu ramele lor, pe care Dv., împreună cu Dl. Stahi și cu parte dintre domnii Profesori ai Universității Iașene, veți bine voi a le aranja, după însemnătatea ce o veți crede mai nimerită.

Mai adaog: că în caz când în acea sală ar mai încăpea încă vreo zece tablouri și în caz și mijloacele mele ar fi îndestule, eu cu bucurie mă voi sili din toate puterile a forma o galerie de tablouri ce astăzi formează galeria mea, puteți oricând veți crede nimerit de a le primi și a le așeza în sala ce ați bine voit a o

destina, ca o galerie a Universității din Iași. Asemenea, pentru acele douăzeci și două de tablouri comandate a se lucra, iarăși veți fi onorat spre a primi unduri [?] după terminarea fiecăruia din ele; și pentru restul de zece până la complectarea numărului de șasăzeci, rămâne la urmă ca să putem fi siguri dacă mai au loc.

Domnule Rector, cu mare bucurie ofer această galerie de tablouri Universității din Iași, care față de ilustrele figuri ce o va compune și față de talentul artistic bine cunoscut al D-lui pictor C. Stahi va fi o podoabă a acestei Universități a Iașului; Și cu atât mai mult mă voi bucura de acest dar ce și eu îl ofer Universității din Iași, întrucât atât Domnii Profesori Universitari înzestrați cu acele mai înalte științe, cum și chiar tinerii studenți ce au a frecventa Universitatea vor avea înaintea lor aceste marcante figuri istorice din România.

Ofer, dar Domnule Rector, această galerie de tablouri Universității din Iași pentru totdeauna, fără nici o condițiune alta decât numai ca să fie primite cu aceeași bucurie cu care și eu o ofer, și că întotdeauna ea va fi păstrată și bine îngrijită.

Primiți dar, vă rog, D-le Rector stima și distinsa considerațiune ce o am pentru Domnia Voastră.

L. Colonel C. Langa

Domniei Sale,
D-lui Gheorghi Bogdan, profesor Universitar și Rector al Universității din Iași.

Primit la 1902 ianuarie 2, înregistrat la nr. 226
„Se va pune Senatului Universității”. Rector D. Bogdan

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 734 (1908-1909), f. 41.

III

Domnule Colonel,

Am luat cu recunoștință act de prețioasa donațiune de tablouri ce ați făcut Universității noastre și am onoare a vă alătura Procesul verbal nr., încheiat în această privință, împreună cu un plan al așezării acestor tablouri în sala de la intrare.

Totodată vă rog, Domnule Colonel, să agreeți mulțumirile mele și deosebita mea considerație,

Rector

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 807/1913, f. 26 (copie).

*

IV

Schiță de plan privind amplasarea tablourilor donate de Colonelul C. Langa

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 807/1913, f. 27.

În stânga intrării în Aulă: A.A.S.S. Principesa Maria și Principele Ferdinand

În dreapta intrării în Aulă: M.M.S.S. Elisabeta și regele Carol al României

Pe capetele holului, lucrări de mari dimensiuni:

Stânga – Inaugurarea Universității, 1860 octombrie 26

Dreapta – Alegerea Domnitorului Al. I. Cuza, 1859 ianuarie 24

1. Colonel C. Langa
2. T. Maiorescu
3. V. Alecsandri
4. Tache Ionescu
5. Iosif Naniescu mitropolit
6. Ven. Costachi mitropolit
7. Calenderu
8. D. Ciurea
9. Râșcanu
10. N. Ionescu
11. I. T. Burada
12. L. Catargiu
13. Nicolae Fleva
14. Ion I.C. Brătianu
15. Mih. Kogălniceanu
16. Emil Costinescu
17. A. I. Cuza Domnul
18. Bogdan-Dragoș
19. Ștefan cel Mare
20. Vasile Lupu

21. Const. Brâncoveanu
22. I.P.S.S. Mitropolit Pimen

*

1. General Cernat
2. General Florescu
3. Petre Râșcanu
4. A. D. Xenopol
5. P. Poni
6. General Manu
7. Dr. Fătu
8. Gheorghe Asaki
9. Pastia Scarlat
10. Spiru Haret
11. Gr. Ghica
12. C. Negri
13. M. Epureanu
14. Alex. Șendrea
15. V. A. Urechia
16. Mihai Viteazul Domnul
17. Matheiu Basarab

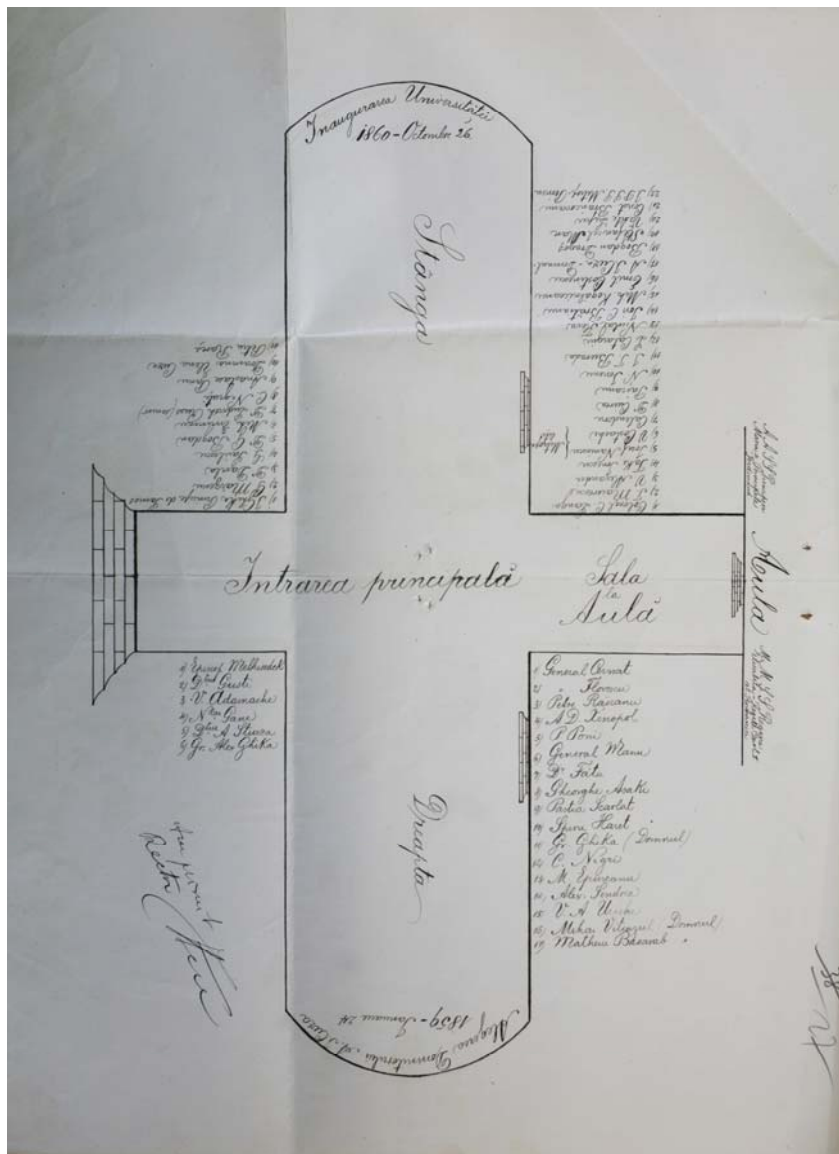
*

1. I. Ghica Principele de Samos
2. G. Mârzescu
3. Dr. Davila
4. G. Săulescu
5. Dr. G. Bogdan
6. Mih. Eminescu
7. Dr. Ludovic Russ (senior)
8. C. Negruț
9. Anastasie Panu
10. Doamna Elena Cuza
11. Petru Rareș

*

1. Episcop Melchisedek
2. D-tru Gusti
3. V. Adamache

- 4. N. Gane
 - 5. D-tru A. Sturdza
 - 6. Gr. Al. Ghica
- Am primit,
Rector.

V

No. 160, 28 decembrie 1909

Domnului Ministru al Instrucțiunii Publice**D-le Ministru**

Am onoarea de a vă face cunoscut că d. Colonel C. Langa din Iași a dăruit acestei Universități 60 de tablouri mari pictate în oloiu, cu ramele lor, aurite, tablouri care reprezintă parte din foștii Domnitori iluștri ai Principatelor de pe vremuri, iar parte cetățeni însemnați și folositori.

Cu aceste tablouri am garnisit sala pașilor pierduți a Universității din Iași, această galerie fiind astfel adevărată podoabă pentru Universitatea noastră.

Aducându-vă aceste la cunoștință vă rog să bine voiți a lua dispozițiunile necesare ce veți crede de cuviință.

Rector,

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 752 (1909-1910, f. 43, ciornă)

VI

24 septembrie 1918

Antet imprimat:

„Intendentul Palatului Universității”.

Domnule Rector,

Ca urmare a ordinului Dv., verbal, am onoarea a vă înainta alăturat un tablou de cadrele ce le-am cules de pe Sala Mare, în număr de 58 de bucăți.

Primiți, vă rog Domnule Rector respectul ce vă datoresc.

C. Ionescu

D-sale,

Domnului Rector al Universității Iași

Însemnare ulterioară, cu cerneală mov: „La dosar pentru a se împărți facultăților respective, după ce reparațiile vor fi terminate”

Însemnare ulterioară, cu cerneală neagră: „Am dat la Ateneul Tătărași 6 tablouri (1921) căminul de fete 4 [bucăți] (1920)”.

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dos. 878 (1918), f. 96.

VII

Cadrele ce le-am așezat pe Sala Mare, în nr. de 58 de bucăți.

Cadrele donate de Dl. colonel C. Langa
Și aflate în Sala Mare

1. Regele Carol I
2. Regina Elisabeta
3. Regele Ferdinand
4. Regina Maria
5. Spiru Haret
6. P. Poni
7. P. Râșcanu
8. I. Burada
9. A. D. Xenopol
10. Dr. G. Bogdan
11. Dr. Ludovic Russu
13. [!] Prof. N. Ionescu
14. V. A. Urechia
15. Alexandru cel Bun*
16. Mihai Viteazul*
17. Spiru Haret
18. Gr. Ghica
19. C. Negri*
20. Scarlat Pastia
21. Anastasie Panu
22. Gh. Asachi*
23. General G. Manu
24. General Florescu
25. Al. Cernat
26. D. Guste
27. D. Sturdza

28. Al. Ghica
29. N. Gani
30. V. Adamache
31. C. Langa
32. Titu Maiorescu
33. V. Alecsandri*
34. Ili [sic!] Epureanu
35. Pimen Georgescu
36. P. S. Melchisedec
37. D. Râșcanu

*

38. C[ostachi] Veniamin*
39. Bogdan Dragoș*
40. Ștefan cel Mare*
41. C. Brâncoveanu*
42. Petru Rareș*
43. Elena Cuza
44. V. Lupu
45. C. Negruți*
46. Anastasie Panu
47. Mihail Eminescu*
48. Carol Davila
49. G. Seulescu
50. I. Ghica
51. G. Mârzescu
52. Tache Ionescu
53. I. Kalinderu
54. Al. Cuza*
55. Emil Costinescu
56. N. Fleva
57. I. C. Brătianu
58. M. Kogălniceanu*

DJANI, Universitatea Iași. Rectorat, Dosar 878 (1918), f. 97.

* Sunt însemnate cu o cruce: „Predate la cămine și Ateneul Tătărași. 23 septembrie”.

VIII

Portretele aflate în colecția Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2012)

1. C. D. Stahi, *Grigore Al. Ghica vodă* (după Livaditti), 1885
2. C. D. Stahi, *Ion Ciurea*, 1886
3. C. D. Stahi, *Gh. Săulescu* (după Stawski), 1888
4. C. D. Stahi, *Manolache Costachi-Epureanu*, 1891
5. C. D. Stahi, *Ștefan Vârgolici*, 1898
6. C. D. Stahi, *Ioan Melik*, 1900
7. C. D. Stahi, *Ion Ciurea* (dublet), 1901
8. C. D. Stahi, *Petru Poni*, 1903
9. C. D. Stahi, *Spiru Haret*, 1906
10. C. D. Stahi, *Scarlat Pastia*, 1909
11. C. D. Stahi, *Vasile Adamachi*, 1909
12. C. D. Stahi, *Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu*, 1909
13. C. D. Stahi, *Maria Principesa moștenitoare*, 1909
14. C. D. Stahi, *Ferdinand Principele moștenitor*, 1909
15. C. D. Stahi, *Nicolae Fleva*, 1911
16. C. D. Stahi, *Emil Costinescu*, 1911
17. C. D. Stahi, *Ion Th. Burada*, 1911
18. C. D. Stahi, *Dr. Carol Davila*, 1911
19. C. D. Stahi, *Vasile Lupu* (copie), nedatat
20. Anonim, *Petre Suciuc rector*, nedatat
21. Anonim, *V. A. Urechia*, nedatat
22. Anonim, *Nicolae Ionescu* (?), nedatat
23. N. Craft, *George Mârzescu*, 1909
24. Ilie Burghel, *Ioan V. Praja*, 1909
25. Ilie Burghel, *Doamna Praja*, 1910
26. Ilie Burghel, *Constantin Praja*, 1910
27. Gh. Popovici, *Leon Cosmovici*, 1925
28. Adrian Podoleanu, *A. D. Xenopol*, 1964

C. D. Stahi, *Colonelul Constantin Langa*, 1914
(Colecția Casei Universitarilor din Iași)

Fig. 1. C. D. Stahi, *Grigore Al. Ghica vodă* (după Livaditti), 1885

Fig. 2. C. D. Stahi, *Ion Ciurea*, 1886

Fig. 3. C. D. Stahi, *Gh. Săulescu* (după Stawski), 1888

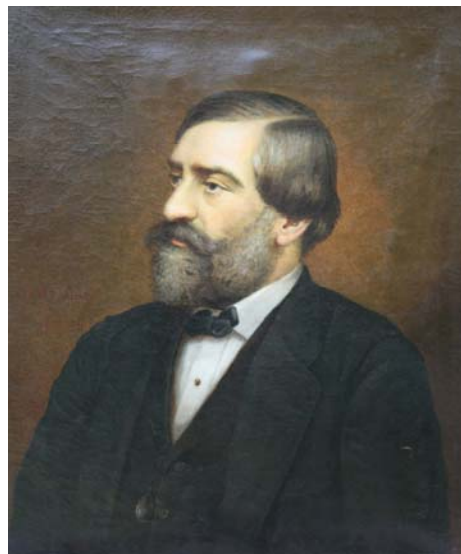

Fig. 4. C. D. Stahi, *Manolache Costachi-Epureanu*, 1891

Fig. 5. C. D. Stahi, *Ștefan Vârgolici*, 1898

Fig. 6. C. D. Stahi, *Ioan Melik*, 1900

Fig. 7. C. D. Stahi, *Ion Ciurea* (dublet),
1891

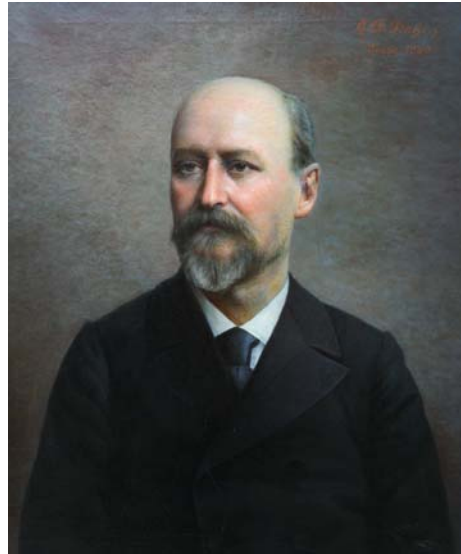

Fig. 8. C. D. Stahi, *Petru Poni*, 1903

Fig. 9. C. D. Stahi, *Spiru Haret*, 1906

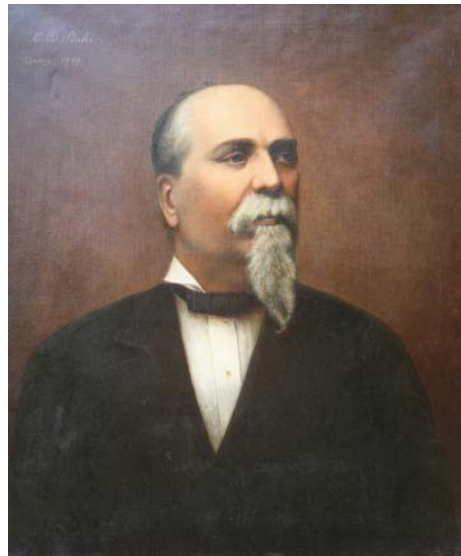

Fig. 10. C. D. Stahi, *Scarlat Pastia*, 1909

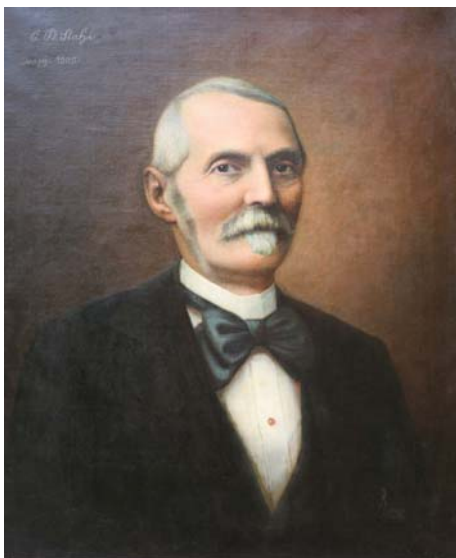

Fig. 11. C. D. Stahi, *Vasile Adamachi*, 1909

Fig. 12. C. D. Stahi, *Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu*, 1909

Fig. 13. C. D. Stahi,
Maria Principesa moștenitoare, 1909

Fig. 14. C. D. Stahi,
Ferdinand Principele moștenitor, 1909

Fig. 15. C. D. Stahi, *Nicolae Fleva*, 1911

Fig. 16. C. D. Stahi, *Emil Costinescu*, 1911

Fig. 17. C. D. Stahi, *Ion Th. Burada*, 1911

Fig. 18. C. D. Stahi, *Dr. Carol Davila*, 1911

Fig. 19. C. D. Stahi,
Vasile Lupu (copie), nedatat

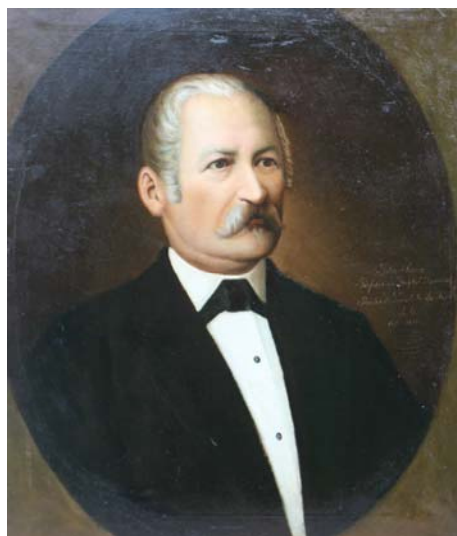

Fig. 20. Anonim,
Petre Suci rector, nedatat

Fig. 21. Anonim, *V. A. Urechia*, nedatat

Fig. 22. Anonim,
Nicolae Ionescu (?), nedatat

Fig. 23. N. Craft, *George Mârzescu*, 1909

Fig. 24. Ilie Burghele, *Ioan V. Praja*, 1909

Fig. 25. Ilie Burghele, *Doamna Praja*, 1910

Fig. 26. Ilie Burghele, *Constantin Praja*, 1910

Fig. 27. Gh. Popovici, *Leon Cosmovici*, 1925

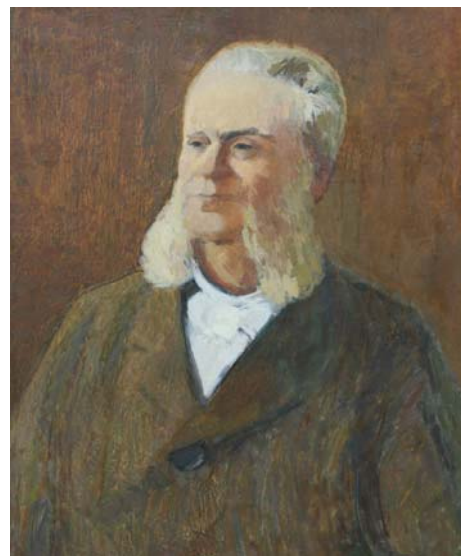

Fig. 28. Adrian Podoleanu, *A. D. Xenopol*, 1964

Fig. 29. N. Livaditi, *Domnitorul Grigore Al. Ghica*, cca. 1850 (Muzeul de Artă Iași)

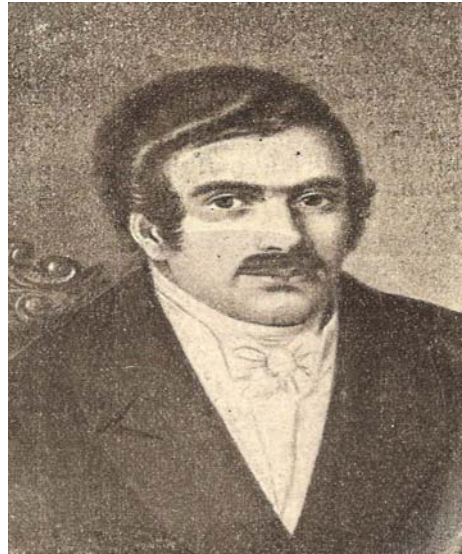

Fig. 30. Gh. Săulescu, după N. A. Bogdan (Ludovic Stawski?)

Fig. 31. Gh. Panaiteanu-Bardasare, *Gh. Săulescu* (Paraclisul Spitalului Pașcanu Iași)

Fig. 32. Anonim, *Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu* (Academia Română-Filiala Iași)

Fig. 33. C. D. Stahi, *Petru Poni*, 1903
(Muzeul Poni-Cernătescu Iași)

Fig. 34. Carol Popp de Szathmari, *Elena Cuza*, litografie, 1864 (detaliu)

Fig. 35. C. D. Stahi, *Elena Cuza*, 1909
(Muzeul de Istorie Naturală Iași)

Fig. 36. C. D. Stahi, *Alexandru Ioan Cuza*, 1909
(Muzeul de Istorie Naturală Iași)

CĂRȚI, BIBLIOTECI, LECTURI

*

WORKS, LIBRARIES, LECTURES

